

„Co je to ve vzduchu ?“

Mezinárodní umělci se zabývají prázdným hotelem, což je symbol pro...

Mag. Michaela Okorn

Úmyslem této krátké přednášky je se spojit s mými kolegy, kteří také pracují interdisciplinárně a hlubinně hermeneuticky a nedovedou si představit psychoanalýzu bez hodnot, neutrální, nepolitickou, očištěnou od kulturních a společensky kritických impulzů. Možná že přednáška také povzbudí chuť na hrovou tvořivou a napínavou výzkumnou metodu scénického pochopení.

Než vám krátce předvedu jednotlivé umělecké scény z mé dizertace, u kterých se jedná o psychoanalytickou polní studii v jižních Korutanech spojenou s hlubinně hermeneutickou analýzou kulturní produkce této oblasti, ráda bych uvedla některé teze Alfreda Lorenzera. Tím vytvořím spojení mezi kulturní analýzou a psychoterapií a pak je převedu na metodu scénického pochopení, což je psychoanalytický koncept a koncept teorie vědy Alfreda Lorenzera.

Abychom dostatečně pochopili naše pacienty v analýze, musíme být schopni vidět souvislost mezi jejich individuálním prožíváním a kulturními hnutími doby a pojmenovat společenské zákazy a příkazy v nich a v nás. Otázka po nevědomí je současně také otázka týkající se sociální vyloučenosti, toho, co ještě není vědomé, co ještě není schopno být součástí společenské praxe. (viz Lorenzer, 2006, s.11)

Nesmíme si tyto normy představovat v přísném měřítku řečově uspořádaných pojmů, ale jsou to společenské formy praxe, které jsou smyslově bezprostředně přenášeny na dítě (srovnej Lorenzer 2006, s.51). Smyslově bezprostředně : okamžitě člověka napadnou také téze jiných autorů, kteří se zabývají atmosférickým, smyslným, estetickým, tělesným a kteří jsou také zahrnuti v mé práci.

K umění:

„Kulturní svědectví ukrývají podobně jako snové obrazy zavrženíhodné životní plány. Pokud jsou snové obrazy v psychoanalytické terapii mezistupněm rozpoznání nevědomí, tak kulturní objektivace, na které se zaměřuje kulturní analýza, jsou mezistupněm vyjádření sociálně potlačených plánů praxe nebo jsou hrázemi proti ní. Jinak řečeno: Kulturní objektivace jsou buď symboly svobody nebo symptomy násilí, přičemž v jednotlivých uměleckých dílech se charakter symbolu s charakterem symptomu nejen může mísit, ale zpravidla se skutečně promísí. Toto rozlišení je důležité, přičemž se nemůže udělat s objektivního neutrálního stanoviska, ze stanoviska, které je prosté společenských zmatků, ale pouze díky rozpakům a výkladovému zpracování účinku, který mají kulturní symboly/symptomy“(Lorenzer 1986, s .85)

Hlubinně hermeneutická analýza se pokouší s pomocí scénického porozumění vystopovat latentní úroveň smyslu pod manifestní úrovní, což se děje pomocí několika kroků vedoucích k

porozumění. Podobně jako při terapeutickém sezení se pracuje s protipřenosem, materiál se získává pomocí volně plynoucí pozornosti a volnými asociacemi. Iritace během procesu porozumění, které se vyskytují u každého kroku respektive na každé úrovni porozumění, slouží jako odkazy na skryté, latentní obsahy. Abychom však získali aspoň relativní pohled na výzkumný materiál, je materiál opakovaně představen ve výkladových skupinách, kde se o něm diskutuje. Jakmile se v tomto zdlouhavém procesu vykrystalizují klíčové scény, nastává sociokulturní a teoretická kontextualizace.

Regina Klein, s níž jsem před lety na Alpen-Adria-Universität v Klagenfurtu založila takovou otevřenou interpretační skupinu, tento krok velmi srozumitelně shrnula, a proto bych ji zde chtěla jednoduše citovat:

Z teorie vyplývající kontextualizace : „přitahuje abduktivní a poznatky vytvářející různé teoretické možnosti objasnění, které vyplnou z interpretačního procesu. Avšak zůstává otevřená možnost, tyto také odmítnout. Tím se dostáváme zpět do konstantního hermeneutického kruhu prověřujícího text (pozn.: obraz, film, atd.), který se během celého vyhodnocujícího procesu vyznačuje nezměněnou pevností a navzdory různým výkladovým formulacím zůstává stejný (pozn. to je důležitý rozdíl týkající se materiálu, s nímž se setkáváme v terapeutickém prostředí).

S uložením vypracovaných latentních strukturálních souvislostí v objektivních kulturních a teoretických souvislostech(...), jsou pak v pozadí se vyskytující smyslové vztahy, které nemusí být nutně vyjádřeny slovy, opětovně symbolizovány v řeči. Tento resymbolizující pohyb představ vede nakonec ke generalizaci a typizaci výsledků výkladu. Je to podobné jako u hry se skládačkou, kdy hledáme kousek po kousku a prověřujeme jejich konzistenci, složíme je k sobě a potom je rozložíme a přesuneme na jiné místo (...) dokud se všechny prvky nespojí do rotující a proměnlivé mámivé hry, v níž se projeví vědomé, *zřejmé* a nevědomé dimenze, které byly předtím *skryté*.“ (Klein, 2010 s. 8)

Ve své práci analyzuji román „Anděl zapomnění“ který napsala Maja Haderlapp a nechávám ho vstoupit do interakce s další umělecko kulturní produkcí této oblasti, zvláště s výstavou „Hotel Obir Reception“. V knize se dočteme o dětských vzpomínkách korutanské Slovinky, o nacionálním socialismu a o odporu korutanských partizánů.

Úryvek, který Haderlapp četla během „Dnů německojazyčné literatury 2011“ nazvala „V kotli“, vyhrál cenu Ingeborg Bachmannové a posléze řadu ocenění, což je možné také interpretovat.

Co tedy bylo ve vzduchu, které kulturní, společenské pohyby? Jaké "odsouzeníhodné životní plány", podle Lorenzera se zviditelní pomocí umění?

Knihy a výstava "hrají" v oblasti prosáklé traumaty, v oblasti na hranici se Slovinskem, v němž partizáni bojovali proti nacionálně socialistické moci, vyhnali z Korutan Slovince a zabili je. V korutanském historickém vědomí je méně zakotven odpor vůči nacionálnímu socialismu, jako to, že partizáni odvěkli a zavraždili "vlastenecké Korutaňany" po konci války v květnu 1945. Konflikty podprahově trvají až dodnes také proto, že desetiletí po válce jsou nadále v korutanské politice

podněcované a instrumentalizované, aby se podpořila národní hnutí.

Podle mé zkušenosti hrají témata kolem slovinštiny (korutanští Slovinci nesměli během nacionálního socializmu hovořit svou mateřskou řečí slovinštinou), vraždění, vysídlování, odvlčení, docela důležitou roli u řady klientů a klientek. To samozřejmě znamená, že se terapeut ve své sebezkušenosti musí vyrovnat se svou osobní korutanskou historií.

Zde mohu na závěr ukázat pouhé úryvky materiálu a vy můžete nechat volně běžet své asociace, stejně jako se to částečně dělá při výzkumném procesu.

„Mám sen, že oblast, ze které prchám, je zamrzlá. Nebe je ledovec, v němž se objevují rýhy jako fata morgana. Podél hran krystalů se přes ledovou plochu táhnou světelné čáry. Zamrzlý vzdušný pancíř uzavřel údolí, které pod ním leží, a zůstal v úžině. Přes ledovou plochu se plazí krabi, šneci, medúzy, pijavice, červy a různí obojživelníci. Voda, která se v křišťálovém převleku položila přes kopce, stromy a pozemky, vše ochraňuje a lehce na všechno přilnula, se dala do pohybu. Domnívám se, že v následující chvíli při sebemenším závanu větru se všechno odpaří, odvane, rozplyne a odteče. Nic nemůže zůstat, tak jak je.

Později jsem slyšela zesponu z příkopu pořád silnější šumění a najednou jsem uviděla, jak voda stoupá. Řekla jsem bratrovi, že musíme pryč, musíme opustit dům! Pospíchali jsme nahoru do lesa, přes svah se starými švestkami, jak tenkrát, když nás otec pronásledoval s puškou. Pozorovali jsme, jak se dům naplňuje vodou, slyšeli jsme, jak se rudní těleso hluboko v kopci zhroutilo. Ložiska jsou zničená, nic již se nedostane na povrch, štoly jsou zatopené. Potom voda odtekla a my se vrátili do našich obytných místností. Na stěnách vyvstaly stopy, kam až sahala voda, povodeň se namalovala na zed'. Okna jsou zavřená a okenice neporušené. Divím se, že okna vydržela ty masy vody a říkám bratrovi, že musíme ulidit, všechno musíme uklidit.“ (Haderlap, s.272f)

Autorka píše v novinách „Die Presse“ 2013 „Přemýšlení o tabu není žádná neškodná procházka, i když to možná zpočátku tak vypadá (...) Jde totiž o to ověřit, na jaký strach – a hranice zákazu v životě narazíme, při pokusu najít orientaci. Otázka je, co se stane, když vstoupíme do nebezpečné zóny, co prožijeme, když to začne být vážné a začne se nás zmocňovat strach (...) kde se zruší vnímání a skutečnost a vznikne něco třetího, jakési místní strašidlo.“

Na jaře roku 2013 jsou pokoje již léta prázdného hotelu Obir v Bad Eisenkappel /Jižní Korutany, využity jako pracovní a výstavní prostory. Podle pořadatelů bylo cílem znovu oživit toto místo a najít mu novou orientaci. Umělci a studenti umění se vypořádali s hotelem i s regionem. Jako materiál pro svou výzkumnou práci jsem použila některá díla z této výstavy, vyprávění umělců a lidí, kteří v této oblasti žijí, stejně jako s čtenáři této knihy. Hotel byl vybudován v sedmdesátých letech a byl po desetiletí místem setkávání takzvaných německých Korutanců a slovinských Korutanců, jejichž vztahy jsou dodneška poznamenány konflikty. Slavily se zde všechny slavnosti a v

dokumentárním filmu Roberta Schabuse cítíme hluboký smutek nad ztrátou tohoto důležitého prostoru. Tento obrovský špalek se nyní už deset let rozpadá uprostřed místa a vyvolává u mnoha umělců, kteří delší dobu v hotelu pobývali kvůli práci, velmi nepříjemné, téměř paranoidní pocity. Instalace Armina Guerinose v nejvyšším patře, poslední pokoj, postupné vstupování do místností, změna úhlu pohledu. Původní telefony a spisy z hotelu.

Úryvek rozhovoru s A. Guerinosem v hotelovém pokoji před jeho instalací:

„Hotel je vždy místo k cestování. Člověk někam přijde a pak někam jde nebo má pokoj, který je dočasný. Jak se tvoří vzpomínka a co je teď skutečné? Je to něco, co jsem napsal, obraz nebo je to opravdu výhled(...) Když vejdem do dveří, tak je to přesně ten pohled s dveřmi, s tou nepřesností, která se vytratí a pak je to obraz, který visí na zdi a v obraze zase visí obraz, když to budeme konsekventně sledovat, musí v obraze zase viset obraz, to teď tak není, protože na třetí úrovni jsem přestal(...) když si představím, kopec, který sám ze sebe září, dematerializuje se ve své mase(...) Jednou jsem zažil bláznivou, možná poněkud naléhavou situaci na bývalém soudě v Dakaru, v Senegalu (...) byly to ještě staré soudní síně (...) v nich byla ještě všechna akta (...) stovky lidí tam bojovalo o život (...) vůbec se nikdo nestaral o to, co tam zůstalo (...) také něco z té atmosféry...“

A. Guerinos si vybral vědomě pro svou první instalaci poslední místnost v nejvyšším patře a pro svou druhou instalaci vchod do sklepa k bývalé diskotéce.

Text k videu od A. Guerina

„V suterénu Hotelu OBIR v Bad Eisenkappel byla několik desítek let diskotéka, která byla společně s hotelem v roce 2003 zavřena. (pozn. syn tehdejšího hoteliéra, který ji chtěl modernizovat a tím ji udržet při životě, přišel o život při dopravní nehodě). Když jsem po třiceti letech použil schody k zadnímu vchodu, překvapil mě irituující obraz, jakoby poslední číšník odešel domů aniž by prostor uzavřel. Za celé ty roky sem nikdo nevstoupil a to, že se tam dostala voda si nikdo nevšiml (...) „Pryč odsud“ byl ale také hlavním motivem mnoha, zvláště mladých lidí kolem taneční plochy (...) Kde je ale toto „pryč?“ ...místo, které zůstává nejasné (úryvek z textu od A. Guerina v youtube videu)

Text v pozadí videa pochází od Samuela Becketta: Text pro nic číslo 4.

„Kam bych šel, kdybych mohl jít, kým bych byl, kdybych mohl být, co bych řekl, kdybych měl hlas, kdo to říká, řka, že jsem to já? Odpověz jednoduše, někdo odpoví jednoduše. Je to stejný starý cizinec jako vždy, pro něhož existuje jen akuzativ, v hlubině mé neexistence, jeho, naší, tam je jednoduchá odpověď.“

Literatur:

Armin Guerino Video „weg von hier“ : <http://www.youtube.com/watch?v=6RIEz1mctcg>

Haderlap, Maja. (2011): Engel des Vergessens. Göttingen:Wallenstein Verlag

Haderlap, Maja: <http://diepresse.com/home/spectrum/zeichenderzeit/1400762/Ich-Partisanin-Maja->

Haenderlat

Klein,

Regina:

[http://www.fallarchiv.uni-kassel.de/wp-](http://www.fallarchiv.uni-kassel.de/wp-content/uploads/2010/07/klein_tiefenhermeneutik.pdf)

[content/uploads/2010/07/klein_tiefenhermeneutik.pdf](http://www.fallarchiv.uni-kassel.de/wp-content/uploads/2010/07/klein_tiefenhermeneutik.pdf)

König, Hans-Dieter, Lorenzer, Alfred (Hsg) (1986): Kultur-Analysen. Frankfurt a.M.: Fischer

Lorenzer, Alfred.(2006): Szenisches Verstehen. Zur Erkenntnis des Unbewußten. Marburg: Tectum Verlag

Foto:

Obr.1: Reinhart Nummer. www.birdeyview.at

Obr.: 2, 3, 6, 7, 8: Michaela Okorn

Obre.: 4, 5, Gerhard Maurer, www.dermaurer.at

Video

Armin Guerino: „weg von hier“ www.youtube.com/watch?v=6RIEzimctcg

Souhrn:

Hlubinně hermeneutická analýza kultury nabízí možnosti vystopovat a pojmenovat kulturní pohyby času, což je mimo jiné důležité pro naši psychotherapeutickou práci s našimi pacienty. Krátce zde vysvětlujeme základní metodu scénického pochopení Alfreda Lorenzera, abychom pak navázali na psychoanalytickou polní studii v Jižních Korutanech. Společně s analýzou kulturní produkce z této oblasti tvoří obsah mé dizertace. Ústředním bodem kulturní analýzy je "Anděl zapomnění" autorky Maja Haderlaps a mezinárodní výstava v "ruině" "Hotelu Obir". Vše se odehrává v prostředí "prosyceném traumaty", kde korutanští partyzáni bojovali proti nacionálnímu socialismu, kdy byli korutanští Slovinci vystěhováni ze své vlasti a povražděni. Co je tady a možná i ve zbytku Korutan ještě dnes ve vzduchu?

Klíčová slova:

hlubinně hermeneutická analýza kultury – Alfred Lorenzer – scénické pochopení – Maja Haderlap "Anděl zapomnění" – recepce hotelu Obir – Armin Guerino

Autorka:

Mgr. Michaela Okorn

Psychotherapeutka(KIP) s vlastní praxí

9020 Klagenfurt, Ebentaler Strasse 171

9400 Wolfsberg, Am Rossmarkt 3

e-mail: michaela.okorn@yahoo.de

tel: +43 699 81 60 31 04

Preklad: K.Černá